

Europa

- af Steen Steensen

Er et forenet Europa et gode, eller er et splittet Europa at foretrække? Hvad siger den historiske erfaring herom?

Der går to hovedstrømninger gennem det europæiske kontinents historie. Europa kender til autoritære perioder. Nogle af klodens værste ideologier er blevet til i denne verdensdel og forsøgt realiseret. Men der findes også en frihedslinje. Tanken om individets ret, respekten for det enkelte menneske eksisterer som en arv fra Europa. Demokratiet er et europæisk fænomen. De autoritære træk har i udpræget grad været forbundet med visioner om et samlet Europa. Frihedslinjen er derimod knyttet til europæisk splittelse.

Alexander den Store var den første erobreren i gigantklassen, der udgik fra Europa. Makedonien udgjorde hans base. Til al held for europæerne rettede han blikket mod øst. Det gik hårdt ud over Vestasien og Levanten. Folkeslagene der oplevede onde tider. Noget godt førte hans samlingsbestrebelse ikke med sig. Heldigvis blev han ikke så gammel. Ved Alexanders død i 323 f. Kr. faldt det forenede territorium sammen.

Kort tid efter trådte romerne frem på den historiske scene. Romerriget skabte det første store europæiske fællesskab. Helt til Skotland nåede romerne, og de strejfede også den danske grænse. Senere konsoliderede de romerske myndigheder sig bag Rhinen og Donau. Tager man udvidelserne i Nordafrika, Syrien og Palæstina med strakte landområderne sig så vidt, at de i størrelse rigeligt matcher den nuværende europæiske forening. I tusind år fra ca. 500 f. Kr. til 500 e. Kr. dominerede dette samarbejde. Romerriget bør ubetinget betegnes som en autoritær statsdannelse, en herskermagt, hvor undertrykkelsen og udbytningen er til at få øje på.

Karl den Store omkring 800 er den næste europæiske forener. Han tog titel af tysk-romersk kejser. Det meste af hans tid gik med krig. Omvendelse af hedninge

Steen Steensen

udgjorde en del af hans visioner. På dette tidspunkt rådede kong Godfred i danernes rige. Han forsøgte efter evne at mane Karl til besindelse. Ingenlunde gav han sig af med en samarbejdspolitik. Dannevirke udbyggede han til værn mod Europas forening. Karl den Store voldte megen skade. Lykkeligvis gik hans omfattede europæiske samling i opløsning efter hans død.

Der næst meldte Karl den 5. sin ankomst. Han lod sig udråbe til kejser i 1519. Karl den Store var slem, men Karl den 5. forekom værre. Han var besat af tanken om europæisk enhed. Kejseren og paven skulle i fællesskab forene den vestlige kristenhed. Faktisk omtalte han sig selv som Guds bannerfører og troens sande forsvarer. Det var meningen at styre det vældige territorium på fundamentet af europæiske værdier. Kejseren jagtede freden, den endelige fred, når Europa var samlet. Dog måtte han først have overstået en krig til. Oprør kunne trods alt ikke tolereres. Stridigheder og spektakler var frugten af hans bestræbelser.

Napoleon Bonaparte gjorde sig også som europæisk samler. Denne gang blev ordet befrielse skubbet foran visionen. Spanien, Italien, Østrig, Preussen og Rusland måtte især holde for. Ustandselig var der noget at gøre for den franske kejser. I 1815 var det slut. Ved Waterloo led han det endelige nederlag. Europæerne slap i denne omgang for en længerevarig enhed.

Tyskland stod for det næste forsøg på at samle europæerne. Ideen om et Neuropa under Tysklands ledelse blomstrede navnlig efter Frankrigs fald i 1940. Tyskerne kunne efter sejren over den vestlige nabo næsten ikke få armene ned. Men fællesskabstanken var ikke bare et stemningsprojekt. I 1943 erklærede Adolf Hitler ligeud, at han ville eliminere småstatskramlet i Europa, das Kleinstaatenrumpel. I begyndelsen af besættelsen syntes statsminister Thorvald Stauning og udenrigsminister Erik Scavenius indstillet på et aktivt samarbejde med Tyskland om nyordningen.

Bestræbelserne på at skabe et europæisk fællesskab har ikke på noget tidspunkt ført et gode med sig. Kun smertelige erfaringer findes. Krig og undertrykkelse er fulgt i sporene på politikmagernes ambitioner. Aldrig har Europas samling været folkenes projekt. Samtlige visioner er udtænkt og sat i værk af magtsyge elementer fra overklassen.

Europa

Europas kultur har imidlertid andet at byde på. Frihedslinjen i menneskehedens historie er europæisk. Det gælder tanken om den personlige uafhængighed, om folkets frigørelse fra aristokratiet, om det enkelte menneskes løsrivelse fra gruppen. Nærmere bestemt drejer frihedslinjen sig om økonomisk frihed, handlefrihed og næringsfrihed. Nært forbundet med disse frihedsrettigheder er bestemmelsen om privatejendommens ukrænkelighed. Hvad der er lovlig erhvervet, må ikke antastes.

Vi støder første gang på frihedslinjen i århundrederne før vor tidsregnings begyndelse. Oldtidens Grækenland er stedet. Dengang forekom det græske område splittet op i småstater. Toneangivende var bystaten Athen. Der opstod demokratiet. Ordet er græsk og betyder folkets styre. Demokratiet blev opfattet som et modtræk mod aristokratiet og monarkiet. I et aristokratisk samfund hersker et mindretal over flertallet. Den aristokratiske styreform blev af overklassen forstået som de bedst egnede ved roret, de dygtigste.

Demokraterne mente imidlertid, at aristokraterne ville regere med egen fordel for øje, at »de bedst egnede« blot higede efter at skabe et samfund i deres eget billede. Under et monarki, et enmandsstyre, kunne folkenes frihed heller ikke realiseres. Nej, folket måtte selv tage affære og kontrollere den politiske proces.

Det radikale deltagerdemokrati kan man kalde den anvendte metode. Alle frie mænd måtte deltage i lovgivningen og retshåndhævelsen. Kun på den facon var folkets brede lag i stand til at holde elitære anslag i ave. Demokraterne stillede sig selv et meget vigtigt spørgsmål, der lød sådan: Hvordan fastholder man friheden, når den først er vundet? Et er at vinde friheden, et andet at bevare den. De nåede frem til, at folket måtte gardere sig mod fire onder: Magtkoncentration, professionalismisme, eliterekuttering til politiske poster og korruption.

På folkeforsamlingen foreslår og vedtager borgerne lovene, sørger for, at magten er splittet. Desuden gør den såkaldte ét-årsregel sig gældende. Ét år i et embede synes alt rigeligt. På den måde undgår man professionalismismen i politik og modvirker korruption. Efter et år var man påny menig borger i samfundet. Det udstrakte brug af lodtrækning til politiske poster virkede i samme retning. Hele tiden måtte den politiske proces forblive på amatørhænder. Professionalisme i

Steen Steensen

politik blev anset for at være en foræring til aristokratiet. En fredsommelig landsforvisning for en tid kunne ydermere komme på tale. Politisk ærgerrighed, mente de mange, kan man ikke nok vare sig imod. Demokraterne forstod vitterligt, at splittelse er frihedens vej.

Naturligvis lå der også materielle forudsætninger til grund for demokratiet. Grækenland havde udviklet sig til et handelssamfund med en relativ fri økonomi. Der fandtes mange købmænd, småhandlende, håndværkere, søfolk og fribønder. Mængden af private næringsdrivende udgjorde den kontante betingelse for frihedslinjen. Selvejere er af selviske grunde tilhængere af selvstyre og selvbestemmelse.

Det er også værd at hæfte sig ved, at demokratiet opstod i et lille land. Alene af den erfaring kan man udlede følgende: Et land kan ikke være for lille. Jo flere selvstændige nationer, der findes, des bedre. Alt senere erfaring viser utvetydigt, at et lille land ikke bare er friere, det er også rigere, fredeligere og mere human.

Romerriget løb det græske demokrati over ende. Styreformerne i Middelalderen efter Roms fald er absolut ikke noget at rose. Kollektivismen og fællesskab holdt ethvert tilløb til individualisme i ave. Gak til myren og bliv vis! Den prædiken lød oppefra og ned. Aristokraterne var naturligvis ikke selv underkastet sociale begrænsninger af den karakter.

Men i Renæssancen sprang frihedslinjen i Europas historie på ny i flor. I perioden mellem 1350 og 1550 brød kapitalismen igennem i Norditalien. Eksempelvis nærmest eksploderede privatøkonomien i småstaterne Firenze, Genova og Venezia. Der eksisterede en udpræget splittelse mellem nationerne, og virksomhederne konkurrerede indbyrdes på livet løs. Ligesom i de græske bystater blomstrede kunsten. Individualismen og den frie tanke fik mæle. Splittelsen gav rum for friske ideer og forøgede velstanden.

Den klassiske liberalisme i det 18. og 19. århundrede udrettede tilsvarende underværker. Filosofer som John Locke og Adam Smith træder frem som lysende skikkelser i frihedslinjen. Adskillige andre frihedsbebudere kan med samme ret nævnes.

Europa

Nu kommer den melding til orde, at mennesket ejer en række naturlige rettigheder, for eksempel retten til liv, frihed og ejendom. Disse naturgivne bestemmelser må staten respektere. Alle bør i virkeligheden udvise respekt for andres frihed. De klassiske liberalister understregede vigtigheden af tros- og ytringsfrihed i samfundet. Betydningen af økonomisk frihed blev i særlig grad fremhævet. Næringsfriheden og retten til selveje udgjorde de vigtigste elementer. De gjaldt som betingelse for, at de øvrige frihedsrettigheder kunne leve.

I slutningen af 1700-tallet gik man i gang med at liberalisere landbruget. Herremændene mistede deres privilegier. Fæstebønder blev til selvejerbønder. Næringsfriheden vandt efterhånden også indpas i byerhvervene. En frihedsbrusen løb over lande. Politik og stat kom til at spille en underordnet rolle. Intet ved siden af og intet over individet. Med denne ideologiske debat faldt enevælden. I midten af 1800-tallet indførtes demokratiske forfatninger i en række europæiske lande.

De klassiske liberalister satte også nationalstaten på dagsordenen. Man begyndte for alvor at tale om folkenes selvbestemmelsesret. Hvor hørte man til? Grænserne burde i højere grad drages efter et folks kultur, sprog og fælles historie og skæbne. Altså er det ikke en samling af Europa, der garanterer, frihed, fred og fremskridt. Det formår udelukkende den private og den nationale ejendomsret. Privatejendommens ukrænkelighed udgør det indre værn mod politisk aktivisme, og nationalstatens ukrænkelighed danner bolværket mod ydre autoritære anslag. Hold disse to forsvarsværker, og friheden er sikret i al evighed! Det er pointen i den klassiske liberalisme.

Frihedslinjen har skabt det væsentlige i Europas historie. Bystaten Athen fandt modtrækket mod fåmands- og enmandsstyret. Athen skylder vi meget. Renæssancestaterne i Norditalien nåede vidt. Læren herfra må ej heller glemmes. Men den klassiske liberalisme overkom mere. Den forbandt frihed og velstand med en hidtil uset styrke. Konkurrencen mellem selvejere og kappestriden mellem nationalstater forøvede noget nær mirakler. Undertrykte folk løftede hovedet. Arbejdsglæden og trangen til at skabe og præstere bredte sig i land og by. Menneskene blev for alvor produktive. Friheden forløste en indestængt energi. Reserver af intelligens og kreativitet foldede sig ud. Fattigdommen forsvandt og en

Steen Steensen

velstand uden lige sprang i blomst. Produktive mennesker kom til ære og værdighed. Den foreteelse hører alene frihedslinjen til.

Europas sjæl er splittelse. Mangfoldigheden af lande udgør særkendet for kontinentet. Splittelsen gav Europa en førerstilling. Europæisk samling og samarbejde har derimod udelukkende bragt ulykker til torvs. Fællesskab og enhed leder til aristokratisk undertrykkelse og udbytning af folket.

Nu arbejdes der igen på at samle Europa. Hvad skal man sige herom?

En ting kan slås fast med det samme. Europasamlerne har frihedsideerne imod sig. Lad det være gentaget. Fællesskabets linje i Europas historie bebuder slette tider for almindelige mennesker. Enhed og samling er aristokraternes drøm om en sikker og varig styring af folket. Risikoen for oprør må elimineres. Kun på det sæt kan frugterne af herredømmet nydes til fulde.

Men Den Europæiske Union kan slet ikke sammenlignes med tidligere forsøg på at forene landene. Sådan ytrer Europasamlerne sig. Vist ikke. Erobringer via krig har der ikke været tale om. Alligevel er der mange fællestræk.

For det første skal man gøre sig begribeligt, at Den Europæiske Union er et aristokratisk projekt. Europas skolesadel udgør den styrende kraft. Cand.polit.erne i politik og bureaukrati støber kuglerne. Tilslutningen blandt politikmagerne er forstemmende ensartet. Det samme kan man sige om fagforeningernes topfolk og direktørerne i industri og finans. Redaktører og journalister er ligeledes med på vognen. Fra universiteterne kommer der heller ingen protester, der kan runge en smule. Lærestalterne ser med rette store muligheder i systemet. EU kan uden tvivl klare de højere skolers afsætning af kandidater. Pengestrømmen til uddannelse og forskning fremmer tillige sympatien for projektet. Kulturlivets aristokrater synes efterhånden at tænke i lignende baner.

Men folkene har som tidligere nævnt aldrig anmodet om en europæisk forening. Tværtimod, modstanden fra neden bobler nu, som den gjorde ved projektets start. Flere og flere bliver klar over, at EU repræsenterer en autoritær linje. Er producerende mennesker ved at blive løbet over ende? Tanker i den retning vinder gehør. At samle Europa, jamen er det ikke at forkaste alt det, som gjorde landene frie og rige?

Europa

Et spørgsmål står tilbage. Formår folkene at tæmme det intellektuelle aristokrati? Vil skoleadlen trods folkelige protester alligevel sejre til sidst? En ting er givet. Folket står over for en voldsom koncentration af autoriteter, der ikke lader sig bremse af et par ørefigner.